

Hier zet ik mijn tentje neer

Kampeertoerisme aan de kust tussen 1920 en 1970

In een van hun liedjes beweren jeugdbewegingen al jaren dat kamperen de mooiste zomersport is. Of het vandaag nog steeds een sport is, valt te betwijfelen. Wat er ook van aan is, het fenomeen werd bij ons na de Eerste Wereldoorlog meer en meer populair. De eerste kampeersers waren niet veeleisend. Ze kozen ongegeneerd een plaats om voor even hun tent op te slaan, daarna trokken ze weer verder. Tot ver in het interbellum kon je in de duinen en de velden probleemloos kamperen. Het was niet verboden en dus trad niemand ertegen op. Maar dat bleef niet duren. Verschillende overheden en belangengroepen gingen zich met kamperen bemoeien en er kwam een strenge regelgeving. Welke partijen voelden zich geroepen om die vorm van logeren in goede banen te leiden? We nemen de Belgische kust als uitgangspunt en concentreren ons op de periode 1920-1970. In 1970 kwam er een nieuwe wet op kamperen en was de eerste fusiegolf van gemeenten een feit. De toeristische wereld was daarna niet meer hetzelfde. Een boeiende verkenningstocht langs een halve eeuw kamperen ...

Het is altijd moeilijk om een gebruik dat is uitgegroeid tot een aanvaard fenomeen te situeren in de tijd. Dat is met kamperen niet anders. Waarschijnlijk werd kamperen voor het eerst beoefend in Groot-Brittannië, waar kleermaker Thomas Hiram Holding in 1901 de Association of Cycle Campers oprichtte, de voorloper van The Camping Club. Zoals de naam van de oudste vereniging laat vermoeden, zochten

◀ Prentbriefkaart van Lombardsijde met uitvouwbare kleine kaartjes, ca. 1961.
(privécollectie Marc Constandt)

Prentbriefkaart van een kamp van de scoutsbeweging in Heist, verstuurd in 1926.
Foto Thill/Nels © SOFAM 2011 (privécollectie Marc Constandt)

Wildkamperen in de duinen van Heist was omstreeks 1933 nog toegelaten.
Foto Thill/Nels © SOFAM 2011 (privécollectie Marc Constandt)

fietzers daar gepakt en gezakt de natuur op. In 1906 opende de Engelse vereniging een eerste eigen kampeertrein. Holding publiceerde in 1908 in zijn thuisland een allereerste kampeergids, *The Camper's Handbook*.¹

Net zoals zo veel andere aspecten van ons toerisme is het idee van kamperen overgewaaid naar het continent. Al in 1906 werd het woord 'camping' voor het eerst gebruikt binnen de kringen van de Touring Club de Belgique² en ongeveer op hetzelfde ogenblik bij onze noorderburen bij de ANWB.³ Een eerste echt duidelijk spoor van het ingeburgerde karakter van kamperen bij ons is een advertentie uit 1921 voor de verkoop van '500 tentes de campement neuves'.⁴ Waarschijnlijk waren dat afgedankte legertenten die na de wapenstilstand massaal op de markt werden gegooid. Om die te kunnen hergebruiken, werd er onder andere naar het aspect 'camping' verwezen. In 1923 schreef een juffrouw op hotel in Bredene dat het er zodanig druk was dat er zelfs werd gekampeerd in de duinen.⁵ Het kan beschouwd worden als de start van het fenomeen kamperen aan zee.

Het begin was zonder meer ongeregeld: kampeerdere sloegen overal waar het hen uitkwam hun tent op. In 1929 berichtte de nationale pers, meer bepaald de krant *L'Indépendance Belge*, over de excessen van kamperen: '[...] des tentes dressées dans les panes de nos dunes. Ces campements sont parfois fort nombreux et réunissent une trentaine de familles'.⁶ Het werd zelfs vergeleken met zigeunerkampen en de

nadelen ervan werden opgesomd: van brandgevaar door het kampvuur, over schade aan de natuur, tot de storende auto's waarmee de kampeerdere kwamen.

Naast kamperen in gezinsverband, was het aan zee zeker geen uitzondering dat scoutsgroepen hun tenten opsloegen. Al in 1920 bracht een krantenartikel verslag uit van Belgische scouts die in de duinen bij De Haan kampeerden.⁷ In die context viel het woord 'camping', maar er werd toch nog meer gesproken van een soort 'Camp de Rire'. Het was expliciet bedoeld om leuk te zijn. Van zulke scoutskampen zijn er zelfs prentbriefkaarten gemaakt. We kennen er van de badplaatsen De Panne en Heist die verstuurd zijn in 1926, en zelfs eentje van een 'Camp de scouts Anglais' in de badplaats Bredene, uitgegeven door Nels en verstuurd in 1938. Wat bewijst dat de scouts een rol hebben gespeeld in de verspreiding van kamperen aan de Vlaamse kust.

Nood aan regelgeving

Tot 1933 werd kamperen in de duinen vrijwel overal aan zee zonder meer getolereerd. Prentbriefkaarten van onder andere de badplaatsen Bredene, Heist en Lombardsijde bewijzen dat. Ook in Westende werd in de jaren 1930 nog geïnformeerd naar de mogelijkheden om in de duinen te kamperen.⁸ De vragen kwamen van een divers

publiek, waar op het eerste gezicht niemand uit de arbeidersklasse bij was. Zo schreef notaris Adolphe Gantebien uit Esch-sur-Alzette in het Groothertogdom Luxemburg, in 1936 een brief aan het gemeentebestuur waarin hij vroeg of hij met vrienden mocht komen kamperen. Jozef De Bruycker uit Sint-Amandsberg die in 1938 ongeveer dezelfde vraag stelde, was kantoorclerk bij de douane. In 1939 kwam de vraag van student Georges Corthouts uit Hasselt. De gemeente antwoordde hier steevast positief op.

Middelkerke was wellicht de eerste kustgemeente om kamperen in de duinen via een politiereglement uit 1934 te beteugelen.⁹ Als motivatie gaf het gemeentebestuur op: 'Overwegende dat het noodig is maatregelen te nemen tegen het kamperen in de duinen ten einde de mogelijke besmetting van het drinkbaar water te vermijden en om de ruststoornis te voorkomen.' De gemeente wou vooral vervuiling voorkomen, maar uit artikel 2 blijkt dat ze ook duidelijk bezorgd was om het respect voor het fatsoen:

'Ieder huisgezin moet beschikken over eene afzonderlijke tent. De andere kampeerdere moeten zich groeperen volgens het geslacht en beschikken, over eene persoonlijke tent, hetzij over een slaaptent met afzonderlijke ruimte voor ieder geslacht.'

Ongeveer op hetzelfde ogenblik voerde de gemeente Lombardsijde een belastingreglement in voor 'taksen op de tenten gekampeerd in de duinen en op het strand'.¹⁰ Het was een uitbreiding van een bestaand belastingreglement waarbij de badcabines op het strand werden belast. De kampeerdere kregen dus niet alleen controle, ze moesten meteen ook belastingen betalen.

In 1938 kwam er van hogerhand een definitief verbod op wildkamperen in de duinen. Het ongecontroleerde karakter en de druk van de hotelsector lagen aan de basis hiervan. Meteen werd het duidelijk dat het wel eens een lucratieve onderneming zou kunnen zijn om terreinen open te stellen voor kampeerdere, in navolging van het Britse voorbeeld van Holding. Een van de eerste was het Camp de la Ferme des Dunes à Breedene, ook wel Camping Ryckx genoemd. Het terrein was aangesloten bij de vereniging Les Campeurs de Belgique. Van die camping zijn er prentbriefkaarten uitgegeven. Eentje daarvan werd in 1939 naar de familie Lion in Brussel gestuurd met de volgende boodschap in eerder stuntelig Frans: 'Nous somme bien arrivé à Breedene et somme bien installé dans le camp de Touring, il y a assez bien de campeurs et trouvent tout à la ferme c'est bien facile. Il fait tres bien mais espèrent plus de soleil.'¹¹ De boodschap linkt het kampeerterein aan Touring, wat hoogstwaarschijnlijk voor de Touring Club de Belgique stond.

Vlakbij lag de Ferme Mariadyne van Arthur Claeys. Die werd in dezelfde periode een camping onder de auspiciën van de Camping Club de Belgique. Het waren dus twee boerderijen die het kamperen na de oogsttijd toelieten op hun veld. Vakantie op de boerderij avant la lettre.

Languit luieren op de Bredense camping Metsu in 1968. (privécollectie Marc Constandt)

POUR LE
Camping

En vous équipant à l'« INNOVATION » vous serez assurés de posséder un matériel robuste, pratique et d'un prix raisonnable

<p>TENTE tissu blanc, imperméable haut. 105 cm. 160. larg. 135 cm. prof. 185 cm. tissu vert indéchoufflé murs. 25 cm. 195.</p>	<p>LIT DE CAMP LIANT "RODEL" à ressort, toile orange 190 x 70. 195.</p>
<p>Table pliante hêtre verni clair 55 x 45 65 x 45 80 x 55 42.50.60.</p>	<p>Pliant hêtre verni clair 18⁵⁰ 35 x 25 cm. 40 x 27 cm. 22.</p>

Promotie voor kampeermateriaal in een folder van À l'innovation uit 1939. (privécollectie Marc Constandt)

In 1938 keurde het gemeentebestuur van Bredene een reglement goed waarbij wildkamperen definitief aan banden werd gelegd. Kamperen was voortaan enkel toegelaten op terreinen die een vergunning van de gemeente hadden. Daaraan waren ook voorschriften voor een zedig gedrag aan zee verbonden. Op basis van dat reglement grepen heel wat ondernemers de kans om een kampeerterrein uit te bouwen.

Brusselse kampeerinteresse tijdens het interbellum

De kampeerdere verenigden zich snel in een aantal belangengroepen. De oudste daarvan is de Camping Club de Belgique, in 1909 mede onder impuls van de Touring Club de Belgique opgericht naar het voorbeeld van de Britse The Camping Club. Zoals gezegd had de vereniging in het interbellum een eigen terrein in Bredene. Voor haar ledenblad *La tente* tekende niemand minder dan striptekenaar Georges Remi, alias Hergé, de cover.

Daarnaast was er de vereniging Les Campeurs de Belgique, opgericht in 1935. Ook die had een eigen camping in Bredene. Haar voorzitter Joannes Paulet, lid van de Commission des Vacances ouvrières, schreef in 1937 *Où camper en Belgique et dans le Grand-Duché de Luxembourg*, de allereerste Belgische kampeergids, naar het voorbeeld van Holding uit 1908. De gids werd uitgegeven door de Brusselse uitgeverij Girault Gilbert die bekendstond voor haar toeristische gidsen en kaarten. Voor de kuststrook vermeldde die enkel de twee terreinen in Bredene van de twee Franstalige belangengroepen.

In 1938 gaf de gespecialiseerde Brusselse boekhandel La Boussole de gids *La Pratique du camping en Belgique et dans les Pays voisins* uit. Daarin stond alle informatie over kamperen, van de keuze van de tent, over de caravan, tot een

overzicht van de verenigingen die de belangen van de kampeerdere verdedigden. Het lijkt er sterk op dat de uitgeverij daarmee een alternatief wou aanbieden voor de ook bij ons sterk verspreide Franse publicaties over kamperen van ene J. Loiseau. Tot het rijke oeuvre van die schrijver behoorde zelfs het kookboek *Cuisine de camping*.

In 1934 werd in Brussel de Vlaamse kampeercentrale opgericht. Ondanks het voorbeeld van de Franse collega's ijverde de Vlaamse vereniging niet voor een eigen terrein. De twee Franstalige kampeerverenigingen en de Vlaamse collega's stichtten in 1937, samen met de Belgische scouts en de toeristische belangengroepen de Touring Club de Belgique en de Vlaamse Toeristenbond, een overkoepelende belangengroep: de Fédération Nationale du Camping.¹² De staat stimuleerde de oprichting daarvan, in het kader van de organisatie van vakanties voor arbeiders in navolging van de wet van juli 1936 op de betaalde vakantie. De federatie ijverde voor een sluitende kampeerwetgeving. Iedere stichtende vereniging had ervaring met het fenomeen camping. Voor de drie kampeerverenigingen was het een logische stap. De scouts brachten het kamperen zelf in de praktijk. De Touring Club de Belgique, die al een rol speelde binnen de Camping Club de Belgique, ging nog een stap verder en richtte binnen de eigen vereniging in 1938 zelfs een afzonderlijke sectie voor het kampeertoerisme op.

Kamperen was aanvankelijk niet voor iedereen weggelegd, want de uitrusting ervoor was al bij al niet goedkoop. In haar zomerfolder uit 1939 bood de Brusselse keten À l'innovation een basispakket aan, bestaande uit een tent, een plooietafel, -bed en -stoel voor respectievelijk 160, 42, 195 en 18,50 frank.¹³ Dat kan je bezwaarlijk binnen het bereik van iedereen noemen. À l'innovation beweerde nochtans dat je bij hen 'matériel, robuste, pratique et d'un prix raisonnable' kon krijgen. De Brusselse keten speelde zeker niet als enige in op de stijgende vraag van kampeerdere. Zo had je de winkel Comptoir Commercial Caoutchouc in de Brusselse Nieuwstraat die 'matériel et équipements complets' om te kamperen verkocht. Ook diverse sportwinkels verkochten toen kampeerspullen, want kamperen werd beschouwd als een sportieve onderneming.

De Brusselaars kunnen dus zeker het ontstaan en het stimuleren van kamperen, zelfs dat aan zee, op hun conto schrijven.

Het huisje op wielen

Kamperen was aanvankelijk beperkt tot een tent opzetten, die dan nog dikwijls per fiets werd vervoerd. Naar het einde van het interbellum kwam er een nieuw gebruik bij: de caravan achter de auto. Waarschijnlijk is het idee gegroeid uit een tussenvorm: de kampeerwagen. Dat was een aanhangwagen die zich probleemloos liet omvormen tot een tent met royale afmetingen. Het Franse tijdschrift *Le Journal de Voyages* besprak in de editie van 4 april 1929 zo'n systeem van het merk Stella, onder de veelzeggende titel *La Maison qui suit son maître*.¹⁴

Sfeerbeeld van camping Achiel in Lombardsijde, 1959. Op de achtergrond een caravan van het Belgische merk WA-WA. (privécollectie Annie Leye)

Het idee van de eigenlijke caravan wordt unaniem toegeschreven aan de Engelsen. Zelfs de voorzitter van de Auto Camping Club de France gaf dat in een Belgische uitgave in 1938 ruitelijk toe¹⁵: 'Les Anglais ont été nos maîtres. Ils l'ont adapté aux exigences modernes, leurs constructeurs ont été les initiateurs des nôtres.' De verspreiding van de caravan liet echter nog een tijd op zich wachten. Pas na de Tweede Wereldoorlog werd die gemeengoed.

Lokale campinguitbaters aan zet

Wie dacht dat de oorlog het kampeergebruik zou uitwissen, had het verkeerd voor. Al in 1946 publiceerde ene Andrée Braive het artikel *Joies du Camping* in het populaire dames tijdschrift *Femmes d'Aujourd'hui*.¹⁶ De verplaatsing gebeurde te voet of met de fiets. Ook aan zee werd de draad snel weer opgenomen: al tijdens de zomer van 1945 vonden heel wat kampeerdere de weg naar de duinen van Lombardsijde. De veldwachter was echter niet opgezet met dat wildkamperen en vroeg aan metselaar Achiel Leye uit de Bassevillestraat om zijn grond te verhuren aan de niet-veeisende toeristen. Het werd het begin van Camping Achiel.¹⁷

De meest gekende uitbater van Lombardsijde was zonder enige twijfel Jérôme Coulier (1922-2004) met zijn Cristal Palace. De camping was een voorzetting en uitbreiding van de eenvoudige dranktent die zijn vader Gaston aan de rand van

de zee had neergezet. Jérôme was een onderwijzer die heel de zomervakantie zijn kampeerterrein uitbaatte. Het werd een waar succesverhaal, want hij kreeg een trouw publiek dat elk jaar opnieuw van de partij was. Met heel wat activiteiten zoals een missverkiezing, 'fancy fairs' en sport, werd er een gevoel van saamenhorigheid gecreëerd. Het terrein lag volop in de duinen en kreeg daardoor uiteindelijk een omstreden karakter.¹⁸

Maar het was vooral de badplaats Bredene die resoluut de kaart van het kampeertoerisme trok.¹⁹ De ambitie om zich te ontwikkelen tot een echte kampeergemeente werd in 1948 duidelijk. De gemeente gaf een nieuwe toeristische affiche uit, opgebouwd rond tentjes en een kamperend echtpaar. Ze sprak zelfs van een modelcamping – daarmee bedoelde ze wellicht de camping van Arthur Claeys. Op een fietsvlaggetje met de tekst 'Bredene Ralye 1948' staan leger tenten in een duinenlandschap en een rij vlaggetjes afgebeeld. Hetzelfde jaar keurde de gemeenteraad van Bredene een herziene versie van het kampeerreglement goed. Kamperen was duidelijk opnieuw in en de initiatieven bewijzen dat de gemeente er klaar voor was.

Bredene kreeg meerdere kampeerterreinen op haar grondgebied. Een van de bekendste uitbaters daarvan was ongetwijfeld Oscar Devos (1912-1972).²⁰ Het verhaal gaat dat hij al in 1933 de allereerste kampeerdere toeliet op de weiden achter zijn ouderlijke woning. In ieder geval was er in 1939 al een reeks van een twintigtal verzorgde prentbriefkaarten van de camping te koop. Toen de kampeerterreinen in Bredene genummerd werden, kreeg hij het felbegeerde nummer 1. Oscar Devos bouwde zijn onderneming uit tot een waar toeristisch imperium met winkeltjes, een hotel, een café ... In 1964 was hij een van de medestichters van 'de nationale beroepsvereniging voor kampinguitbaters', de voorloper van het huidige Recread. Zijn eigen camping groeide uit tot een begrip aan de kust. In de jaren 1960 maakte hij publiciteit met de volgende tekst:

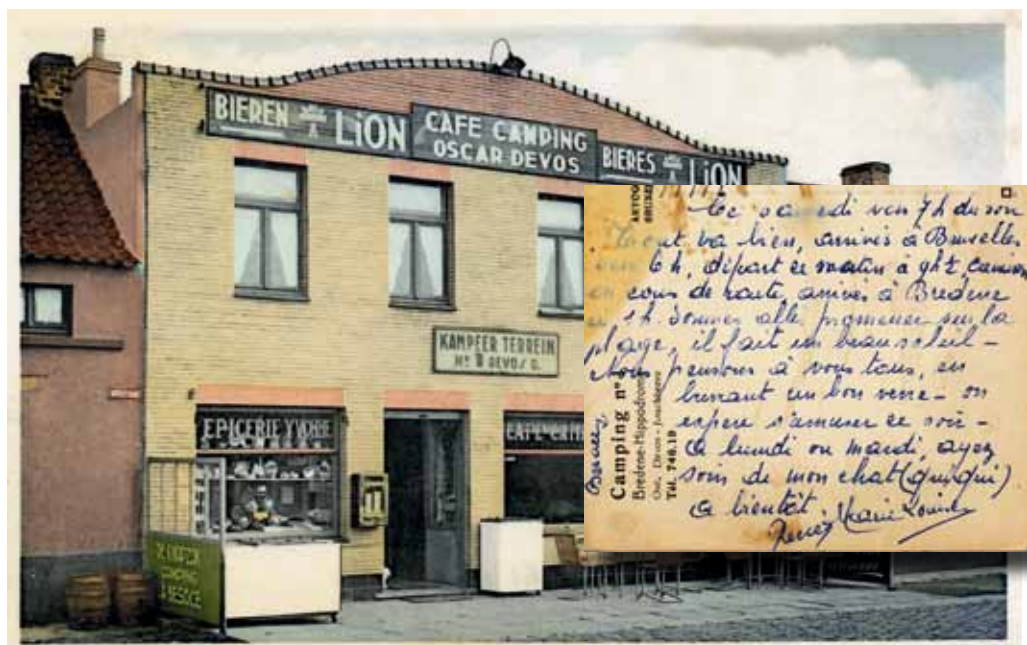
'Indien U zich wil amuseren en een aangenaam verlof doorbrengen, komt dan naar het goed gelegen en zeer verzorgd kampeerterrein bij Oscar Devos. Het kamp is voorzien van lopend water op ieder afzonderlijk terrein, van 10 stortbaden voor mannen en vrouwen afzonderlijk, van elektrische verlichtingen en muziek. Alle nodige levensmiddelen, brandstoffen voor kampvuurtjes e.a. kunt U daar bekomen.

Indien u geen tent hebt kunt U er een in huur krijgen in het kamp.

Indien het kamperen U niet bevalt kunt U ook van pension genieten, afzonderlijke maaltijden naar keus, kamers met of zonder pension.

U kunt de bagage per spoor verzenden aan onderstaand adres.'²¹

Dat laatste verwees naar een veelvuldig toegepaste formule waarbij toeristen naar zee kwamen met een kleine wagen. Hun koffers lieten ze vooraf met de trein op het kampeerterrein afleveren. Al in de belle époque stuurden de elitaire toeristen hun koffers per trein naar hun vakantiebestemming. De kampeerdere deden er dus ook hun voordeel mee.

Camping Devos in Bredene had al vlug een eigen kruidenierswinkeltje en een café voor de kampeersers. (privécollectie Marc Constandt)

Camping Petit Bruxelles in Raversijde, toen nog een deelgemeente van Middelkerke, in de jaren 1960. (privécollectie Dirk Goes)

Bredene en Lombardsijde waren twee badplaatsen die geen zeedijk hadden en daardoor de trein van het mondaine toerisme misten. Dat liet dan wel weer ruimte om het kampeertoerisme uit te bouwen. In Raversijde, dat tot 1971 bij Middelkerke behoorde, was dat ook het geval. Het toerisme was er traag op gang gekomen en in 1953 opende juffrouw Juchtmans er het eerste kampeerterrein dat de veelzeggende naam Petit Bruxelles meekreeg. Klanten uit de hoofdstad waren er duidelijk meer dan welkom. Ook andere badplaatsen kregen kampeerterrinen. Een studie uit 1970 spreekt al van 142 kampeerterrinen aan zee, verdeeld over vrijwel alle badplaatsen met uitzondering van Knokke, Zeebrugge en Oostende.²² Wat Knokke betreft, kwamen de campings in de buurgemeente Westkapelle. Kamperen was dus zeker geen randverschijnsel meer, maar duidelijk een populaire manier van logeren.

De Brusselse automobielclubs bleven geïnteresseerd in de zee

De Touring Club van België toonde in 1951 haar blijvende interesse in kamperen met de uitgave van het tijdschrift *Touring Plein Air et Jeunesse*, dat zich onder andere op het kampeerpublik richtte, en de uitgave van een *Guide Camping* hetzelfde jaar. Die gids werd een jaarlijkse traditie en maakte de kandidaat-kampeerder wegwijs in het aanbod van kampeerterrinen die de vereniging erkende. Dat systeem van goedge-

keurde campings was een voorzetting van dat dat de Touring Club gebruikte voor hotels. De organisatie ging nog een stap verder en richtte in 1960 in Westende-dorp een eigen modelcamping op die tegemoet moest komen aan de meest veeleisende kampeerder.

Wellicht door dit voorbeeld geïnspireerd, startte de Royal Automobile Club de Belgique in 1956 ook met een kampeerafdeling. Ze berichtte in haar tijdschrift en jaarlijkse gids over deze vorm van toerisme. De vereniging richtte in 1965 in Bredene een eigen kampeerterrein op met de naam RACB. Het kreeg het volgnummer 26.

Als derde volgden de Vlaamse kampeertoeristen, die in 1948 de verdwenen Vlaamse kampeercentrale opvolgden.²³ Deze Vlaams geïnspireerde vereniging leunde aan bij de Vlaamse Toeristenbond. Ze gaf vanaf 1953 het tijdschrift *De Kampeertoerist* uit en in navolging van de Touring Club ook een gids, *Camping in België*. Ook de Vlaamse kampeertoeristen werkten met een systeem van erkende kampeerterrinen.

Meer comfort

De allereerste generatie toeristen moest zich behelpen met een kampvuur om warm eten te bereiden. Later gebruikten ze olie als brandstof voor het keukenvuurtje. Pas met de introductie van minigasflessen in 1949 in Frankrijk, werd koken op de cam-

ping een minder omslachtige onderneming. Onder de titel *La cuisine de camping et son matériel* publiceerde het Franse tijdschrift *Arts ménagers* in haar meinummer van 1963 een uitgebreide reportage over koken op de camping, waarin de flessen van camping gaz uiteraard een belangrijke plaats innamen.²⁴ Ook de typische ijskast voor de kampeerdere, gevoed door gas, maakte een comfortabel verblijf mogelijk. Vooral het merk Electrolux was in dat marktsegment verdienstelijk. Het artikel verwijst ook naar de 'frigobox', die later uitgroeide tot het symbool van de dagjestoerist.

Ondanks het betere comfort lijkt het erop dat kamperen in de jaren 1950 nog grotendeels overgelaten werd aan de jeugdige toerist. De meeste toeristische gidsen die zich tot de volwassen toerist richtten, verwezen niet naar deze verblijfsformule. De gids van VALD, *Vacances au littoral belge* uit 1953, was hierop een uitzondering.²⁵ Die was bedoeld voor 'la jeunesse d'aujourd'hui' en somt geen hotels op, maar vermeldt enkel de kampeertreinen en sporadisch een jeugdherberg langs de Belgische kust. Over Bredene stelt de gids duidelijk dat dit 'la plage du camping' is met maar liefst 24 terreinen en een capaciteit van 10.000 bezoekers per dag.

In 1959-1960 verschenen bij ons drie publicaties die bewijzen dat kamperen intussen ingeburgerd was bij een groot publiek. Het boekje *Camping en kamperen* van Erwin Berger uit 1959 probeert het verschil uit te leggen tussen de kampeerder die nog zelf zijn stek uitkiest en de gebruiker van een kampeertrein die aan 'camping' doet.²⁶ Het jaar erna verscheen het kinderboek *Tiny gaat kamperen* in de succesvolle reeks van Marcel Marlier en hetzelfde jaar werd in de handige pocketreeks van Marabout Flash het boekje *Vacances sous la tente* uitgegeven. Al die werken verwijzen nog naar het gebruik van de allereerste kampeerder die gepakt en gezakt met zijn tent naar zee kwam. Erwin Berger maakt wel al melding van 'campingwagens'. Kamperen werd zo veel comfortabeler, zelfs een ijskast behoorde sindsdien tot de mogelijkheden. Het avontuurlijke en sportieve was er voor sommigen dan wel af. Diverse Belgische fabrikanten zoals De Reu en Dombard hebben caravans geproduceerd. De familie Bourgeois bouwde er van 1960 tot 1975 zelfs aan zee, meer bepaald in Oostende.²⁷

Stilaan overspoelden vaste constructies het kampeertrein. Na de niet meer verplaatsbare stacaravans volgden de chalets of de bungalows. Het leidde tot een vorm van verstening van de kampeertreinen. Onder de veelzeggende ondertitel *Blijvers en trekkers* maakte *Test-Aankoop* in juni 1973 een duidelijke analyse van die evolutie:

'Sinds enkele jaren verandert een fundamenteel feit het uitzicht van de campings: de residentiële caravaning. Vroeger kwam de kampeerder met zijn tent(je) en kon men spreken over 'zeildorpen'. Dit is nu veel minder waar. Op de campings zijn de caravans het talrijkst en, nieuw feit, een gedeelte van deze caravans – soms met de afmetingen van een echt huisje op wielen – blijft het hele jaar op het terrein.'²⁸

De kinderboekenreeks *Tiny* volgde nauwgezet de trends en toen kamperen een ingeburgerd gebruik was, mocht een verhaal erover niet ontbreken.

Het kampeertrein evolueerde op die manier tot een locatie waar mensen met een tweede verblijf elkaar het jaar door ontmoetten en waar die 'blijvers' de 'trekkers', de echte kampeerdere dus, stilaan verdreven. Het waren die situaties die de wetgever tot een saneringsoperatie verplichtten.

De pater gaat kamperen

De regelgeving rond kamperen werd lange tijd overgelaten aan de plaatselijke besturen, die enerzijds de campings betoegelden, maar er anderzijds ook inkomsten uit puurden. Ze hadden er dus alle belang bij dat die toeristische sector kon floreren. Het gemeentebestuur van Bredene was kamperen zeker genegen, wat al bleek uit de twee naoorlogse affiches waarop het aspect camping duidelijk werd uitgespeeld. Ook een toeristische folder uit de late jaren 1960 verwijst zowel op de kaart, op de foto als in de tekst naar de campings: 'Anderzijds: de uitgestrekte campingzone met zijn rijke verscheidenheid aan ordentelijke en weluitgeruste terreinen voor tent, caravane of kampeerhuisje.'²⁹

Ook Lombardside speelde de aanwezigheid van campings op haar grondgebied duidelijk uit in een toeristische folder van 1970: 'De enige badplaats waar het strand en de duinen niet in hun natuur gewijzigd werden. Kamperen is er een werkelijk genot midden de rustige deinende duinen en de heerlijke moestuinen.'³⁰ Ironisch genoeg

Publiciteit voor een caravan van het Britse merk Sprite uit 1965. (privécollectie Marc Constandt)

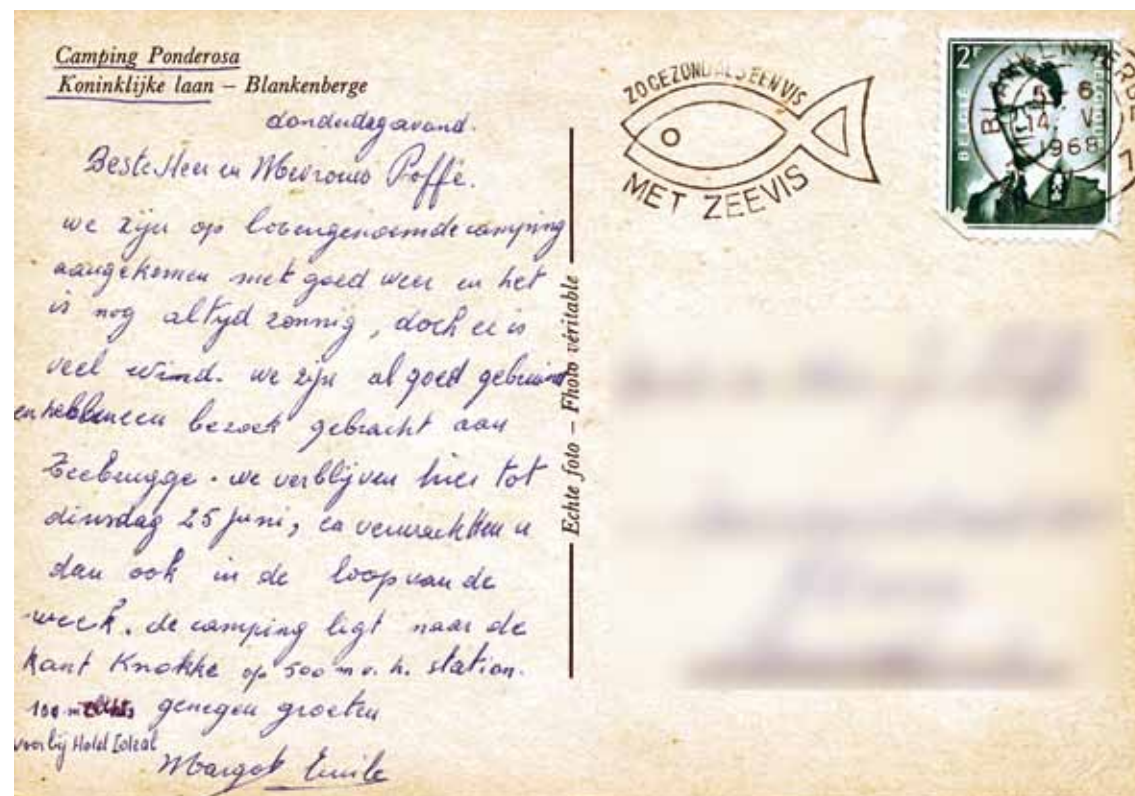
werden die moestuinen later op hun beurt omgevormd tot kampeerterrinen.

Het provinciebestuur volgde het voorbeeld van Bredene en stelde in 1947 een eerste kampeerreglement op. De Belgische staat bekrachtigde pas in 1954 een eerste duidelijke wetgeving. Nochtans was de intentie daarvoor er al in 1937, bij de stichting van de Fédération Nationale du Camping. Ook het Commissariaat Generaal voor Toerisme kwam op het terrein van de campings pas laat in actie. Het was wel al lange tijd bezig met een lijst van erkende hotels op te stellen, die zelfs al in het interbellum gepubliceerd werd in een jaarlijkse hotelgids. De allereerste editie van de gids met kampeerterrinen kwam er in 1962. Vanaf toen kwam die er jaarlijks.

Het lag niet meteen in de lijn van de verwachtingen, maar ook de kerk kreeg belangstelling voor het kampeerpublik. In de jaren 1960 werd in een camping van Blankenberge naar Frans voorbeeld een zogenaamde 'campmissie' georganiseerd.³¹ Een groep jongeren tussen 18 en 30 jaar onder leiding van enkele paters-redemptoristen, logeerden er op de camping en gaven er 'het goede voorbeeld'. In 1970 stelde Willy Detaillieur in opdracht van de Inderdiocesane Commissie Pastoraal Toerisme zelfs een pastoraal plan op voor de kampeerterrinen aan de Belgische kust.³² Dat viel niet toevallig samen met de uitvaardiging van een nieuwe wetgeving. De kerk wou gewapend zijn alvorens de nieuwe situatie van kracht werd.

De studie probeerde om een profiel te schetsen van de kampeerder. Die had blijkbaar geen contact met de collega's uit de nabijgelegen terreinen, hij beperkte zijn contacten tot de omwonenden. Het publik was gemengd, zowel qua leeftijd, nationaliteit, politieke overtuiging, ras als taal. Hun aantal werd geschat op 61.000

Op camping Ponderosa in Blankenberge heerste op een zonnige dag in de jaren 1960 een gezellige drukte. (privécollectie Marc Constandt)

mensen per dag, verdeeld over 142 campings. Dat maakte dat er voor een pastorale werking een groot en divers doelpubliek was. In de tijd van de studie kon je bijvoorbeeld in Camping Cosmos in Lombardsijde en in Camping Pollentier in Middelkerke naar de mis gaan. In Middelkerke stond er zelfs een kapel op een grond die de kerkfabriek daarvoor ter beschikking had gesteld. Voor Bredene werd er naar de openluchtmissen bij de Duinenkapel verwezen. Die lag volop tussen de kampeerterreinen en een openluchtmis had letterlijk en figuurlijk een lage drempel.

Op de Camping de La Plage in De Panne droegen de paters-oblaten van het nabijgelegen klooster ook een openluchtmis op. Daarvan werd er omstreeks 1959 zelfs een prentbriefkaart uitgegeven. Bij het pastoraal toerisme op de kampeerterreinen was er een grote rol weggelegd voor kloosterorden. Die haakten echter na enkele jaren af en de apostolische werking voor de campings kwam niet echt van de grond.

Tot besluit ...

Het fenomeen kamperen kreeg heel wat navolging. Verschillende partijen kregen er interesse voor. De inspiratie ervoor kwam uit Groot-Brittannië. Het voorbeeld van een vereniging van kampeeders met hun eigen terrein en een eigen handboek werd ook bij ons nagevolgd. Het concept van de caravan kwam eveneens van daar. Er is in het hele gebeuren zeker een Brusselse connectie aanwezig: de kampeerclubs die de eerste terreinen opstartten en gidsen verspreidden, hadden daar over het algemeen hun zetel, en een groot deel van het kampeerpубliek kwam uit de hoofdstad. De naam van een kampeerterrein in Raversijde is hiervoor wel bijzonder illustratief: Petit Bruxelles. De Brusselse handelszaken sprongen op de kar en verkochten kampeerspullen.

De plaatselijke bevolking en de gemeentebesturen lieten zich in een latere fase zeker niet onbetuigd. Het voorbeeld van de Brusselse clubs inspireerde de lokale mensen om campings uit te baten. Oscar Devos en Jérôme Coulier zijn maar twee voorbeelden uit een lange rij. De gemeentebesturen speelden die vorm van logeren duidelijk uit in hun toeristische promotie.

De wetgever aarzelde lang om een duidelijk kader te creëren en wachtte het voorbeeld van Bredene en het West-Vlaamse provinciebestuur af alvorens zelf initiatief te nemen. De kerk, die altijd wat wantrouwig stond tegenover het fenomeen toerisme, was ook hier lange tijd afwachtend en liet pas in 1970 een duidelijk rapport opstellen.

Na de uitgave van een kookboek en met de introductie van de minigasfles werd het makkelijker om op de camping te koken en etenswaren koel te bewaren.

In 1970 waren er heel wat mensen die gebruik maakten van de mogelijkheid om te kamperen. Ze waren echter wel geëvolueerd tegenover de sportieve pioniers die met fiets en de tent kwamen. Na de tent kwam de auto met de caravan en uiteindelijk de vaste chalet.

- 1 Zie de website van de vereniging: <http://www.campingandcaravanningclub.co.uk/aboutus/history>, laatst geraadpleegd op 19/05/2011.
- 2 *Mémorial du Royal Touring Club de Belgique 1895-1955*, Brussel: Royal Touring Club de Belgique, 1955, p. 93.
- 3 Voor de geschiedenis van kamperen in Nederland, zie: Adriaan DE LATHOUDER, Honderd jaar kamperen: ontwikkelingen in de twintigste eeuw, Den Haag: ANWB, 2001. Een schitterend tijdsbeeld van kampeeders bij onze noorderburen kan je lezen in: Nico VAN SUCHTELEN, *Zwerftochten door Nico van Suchtelen*, Amsterdam: Maatschappij tot verpreiding van goede en goedkoope lectuur nv, 1932.
- 4 Publiciteit in: *Bulletin Officiel Touring Club de Belgique*, 15/11/1921, t.o.v. p. 528.
- 5 Ferdinand GEVAERT, Historisch-geografisch repertorium van Bredene. In: *Bredeniana. Jubileumboek 900 jaar Bredene*, Bredene: Sociaal Fonds van de burgemeester, 1988, p. 34.
- 6 Geciteerd in de Oostendse krant *Le Carillon*, 03/08/1929, onder de titel *Le Camping*.
- 7 Nos BSB au Camp. In: *La Saison d'Ostende*, 22/08/1920.
- 8 Gemeentearchief Middelkerke, Westende, Oud nummer 199, Briefwisseling met particulieren i.v.m. kamperen, 1936-1939.
- 9 Gemeentearchief Middelkerke, Gemeenteraadszitting Middelkerke van 09/11/1934.
- 10 Gemeentearchief Middelkerke, Gemeenteraadszitting Lombardsijde van 01/12/1934.
- 11 Privéverzameling. Op de keerzijde van een prentbriefkaart voor La ferme des Dunes in Bredene, verstuurd in 1939.
- 12 Fédération Nationale du Camping. In: *La pratique du camping en Belgique et dans les pays voisins*, Brussel: La Boussole, 1938, p. 44.
- 13 Zomerfolder van À l'innovation, 1939.
- 14 H.C., Petite revue pratique. La maison qui suit son maître. In: *Le journal des voyages*, 04/04/1929, p. 250. Het tijdschrift zat in een bundeling van restnummers die de Brusselse uitgeverij Librairie Vanderlinden verspreidde en bijgevolg ook bij ons werd gelezen.
- 15 L. CAPITAIN, Le 'Caravanning'. In: *La pratique du camping en Belgique et dans les pays voisins*, Brussel: La Boussole, 1938, p. 23-25.
- 16 Andrée BRAIVE, Joies du camping. In: *Femmes d'Aujourd'hui*, 29/06/1946, p. 6-7. Het eerste deel ervan zou in het voorgaande nummer verschenen zijn.
- 17 Mondeling meegedeeld door mevrouw Annie Leye op 04/04/2008 in Westende.
- 18 Familiearchief J. Coulier en gegevens mondeling meegedeeld door Eddy Viaene in het voorjaar van 2008 in Lombardsijde.
- 19 Erwin MAHIEU, Geschiedenis van het kampeertoerisme te Bredene. In: *Jaarboek Ter Cuere 2007*, Bredene: Heemkring Ter Cuere, 2007, p. 104-134.
- 20 Erwin MAHIEU, Geschiedenis van het kampeertoerisme [...]; Marc CONSTANDT, *Oscar Devos: een Bredens kampeerbaas*, onuitgegeven tekst, 2009 (met dank aan de heer Georges Houvenaeghel voor de genealogische gegevens).
- 21 Reclamefolder voor de camping. Een luikje ervan kon je terugsturen om een plaats op de camping te boeken. Devos liet regelmatig prentbriefkaarten en later zelfklevers als publiciteit drukken.
- 22 Willy DETAILLEUR, *Pastoraal plan kampeerterreinen aan de Belgische kust*, Oostende, 1970, p. 9.
- 23 Zie daarover: *De geschiedenis van de Vlaamse Kampeertoeristen van 1934 tot vandaag*, Gent: Vlaamse Kampeertoeristen, 1998.
- 24 Antoinette BARRERE, Cuisine de plein air. In: *Arts menagers*, 05/1962, p. 86-95.
- 25 We bedoelen hiermee de toeristische gidsen die een algemeen beeld gaven van de kust of de badplaats waarvoor ze werden uitgegeven, niet de specifieke kampeergidsen. De gids van VALD, *Vacances au littoral belge* (Namen: Édition du soleil levant, 1954), was dus een uitzondering op de regel, omdat die zich specifiek tot jongeren richtte en daarom kampeermogelijkheden vermeldde.
- 26 Erwin BERGER, Camping en kamperen, Antwerpen: Biokosmos Oude God, 1959.
- 27 Henk KROON, *Caravannen door de tijd. Historie van bekende Europese merken en modellen 1920-1970*, Deventer: Kluwer, 1995, p. 118-119; G.M. VAN DER MARK, *Prisma caravanboek*, Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum, 1967, p. 40.
- 28 Parkeerterreinen voor toeristen of vakantieoordden? In: *Test-Aankoop*, 06/1973, p. 25-32.
- 29 Toeristische folder *Bredene/België*, Tielt: Lannoo, vermoedelijk late jaren 1960.
- 30 Toeristische folder *Welkom/Lombardsijde/Westende*, heruitgave van 1971.
- 31 Zie: Willy DETAILLEUR, *Pastoraal plan [...]* en Mark DELTOUR, Het teken in gesprek met Jozef Loncke. In: *Het Teken*, 09/1988, p. 85.
- 32 Willy DETAILLEUR, *Pastoraal plan [...]*.